

İŞÇİ SAĞLIĞI VE İŞ GÜVENLİĞİNE HATALI YAKLAŞIMLAR

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği (İSİG) ülkemizde son yıllarda gittikçe daha fazla toplumun gündemine gelen bir konu. Tersanelerdeki iş kazaları, silikozisten hayatını kaybedenler, inşaatlardaki ölümler... Bütün bu tartışmalar 30 Haziran 2012 tarihinde yürürlüğe giren İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu ile bir başka düzleme taşındı. Yasa koyucular bunun işçi sağlığı ve güvenliği ile ilgili sorunları çözecek bir sihirli değnek olacağını ileri sürüyorlar. Ancak gelinen noktada, çalışmak için ölümlü yüzyüze kalanların koşullarında bir iyileşme sağlanmış değil. Ancak İSİG'e dair bir takım hatalı ve çarpık algılar, söz konusu çözümsüzlüğü daha da karmaşık hale getiriyor.

a) İşçi Sağlığı mı, İş Sağlığı mı?

Özellikle 1970'lerde dönemin politik atmosferinin ve güçlü sendikal hareketlerin etkisi ile konu yaygın olarak "işçi sağlığı" olarak değerlendirilmisti. 1974'de çıkan ve kısa bir süre (1 Ocak 2013) öncesine kadar yürürlükte olan 520 maddelik İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü uzun bir dönem işçi sağlığı alanının temel belgesi oldu. Ancak kavram özellikle 2000'lerin başından itibaren "iş sağlığı ve güvenliği" olarak kullanılmaya başlandı ve ilk kez 2003 tarihli 4857 nolu İş Kanunu ile temel bir belgede bu haliyle yer aldı.

ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) ve WHO (Dünya Sağlık Örgütü) tarafından yapılan ve genel kabul gören "İş Sağlığı" tanımı şu şekildedir: "İş Sağlığı, bütün mesleklerde çalışanların bedensel, ruhsal ve sosyal yönden iyilik hallerinin en üstün düzeyde tutulması, sürdürülmesi ve geliştirilmesi çalışmalarınıdır." Açık ki burada söz konusu olan çalışan merkezli bir faaliyettir. Dolayısıyla kavramı "işçi sağlığı" yerine "iş sağlığı" olarak kullanmak öncelikle işyerindeki sağlık ve güvenlik faaliyetlerinin öznesini sakladığı için hatalıdır.

b) Önlemek Ödemekten Ucuzdur, Değilse Önleme!

İşverenleri İSİG çalışmalarına "ikna" etmek için kullanılan argümanlardan biri, iş kazalarını engelleyecek önlemleri almanın maliyetinin, kaza sonucu oluşacak hasar, yasal yükümlülük vb. bedellerinden daha "ekonomik" olacağıdır. Bu genel olarak doğru bir önermedir. Ancak işçi sağlığı ve güvenliği çalışmalarının temelini buraya dayandırmak, yani konuyu sadece maliyet unsuru üzerinden değerlendirmek vahim sonuçlar doğuracaktır. Peki sağlık ve güvenlik önlemlerinin bedeli, yaşanacak iş kazasının sonucundan daha ucuz olursa önlem alınmaması meşru mudur?

İş Sağlığı ve Güvenliği Yasası gereği bir işyerinde İş Güvenliği Uzmanı çalıştırmamanın cezası bir yıl için 5390 TL'dir. Özellikle çok tehlikeli sınıfta yer alan kimi işletmeler, İş Güvenliği Uzmanı çalıştırmak yerine bu

cezaı ödemeyi tercih etmişler ve bu durum Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı tarafından 22 Ocak 2013 tarihli bir röportajda "İş verenlerimiz acele etmesin, panik yapmasın, kendilerine yük getirecek sözleşmeler imzalamasın" diyerek ifade edilmiştir.

c) İş Kazalarının Yüzde 2'si Engellenemezmiş!

İSİG alanında uluslararası ölçekte yaygın bir yaklaşım iş kazalarının yüzde 88'inin tehlikeli davranışlardan, yüzde 10'unun tehlikeli durumlardan, yüzde 2'sinin önlenemeyen sebeplerden kaynaklandığıdır. Bu yaklaşım pratikte ise işçinin kusurlu olmadığı her durumda iş kazasını yüzde 2 içerisinde değerlendirmek gibi hatalı bir sonuçla karşımıza çıkıyor.

- Zonguldak'ta, 17 Mayıs 2010'da, TTK Karadon maden ocağında meydana gelen grizu patlamasında 30 işçi hayatını kaybetti. Mahkeme tarafından görevlendirilen bilirkişi konuyla ilgili raporunda "Grizu patlaması olayında da kaçınılmazlık faktörü etkili olmuştur" diyor. Suç yüzde 2'nin!

- İstanbul Halkalı'da 8 tekstil işçisi kadın, 9 Eylül 2009 sabahı işe gitmek için bindikleri servis aracı olarak kullanılan kapalı kasalı minibüsün sel sularına kapılması sonucu can verdi. Görevlendirilen bilirkişi, raporunda "Kazanın oluşunda asli ve tek etken meydana gelen doğal afettir" diyor. Suç gene yüzde 2'nin!

d) Cahil İşçiler Kurallara Uymuyor!

İSİG konusunda yaygın bir mazeret de işçilerin sağlık ve güvenlik önlemlerine uymamasıdır. Tuzla Tersanesi'nde yaşanan bir iş kazası nedeninin, iş organizasyonu yerine tersane işçisinin baret takmamasına indirgenmesi gibi örneklerle sıklıkla karşılaşırız. Halbuki İSİG bir sistemdir. Kaza önleme süreci; tehlikeden kaçınmak, tehlikeyi kaynağında yok etmek, yok edilemiyorsa tehlikesiz-daha az tehlikeli olanla değiştirmek, toplu korunma tedbirlerine, kişisel korunma tedbirlerine göre öncelik vermek şeklinde bir sıra takip eder. Bu silsilede işçinin KKD (kişisel koruyucu donanım) kullanımı en son sırada yer alır. Ancak bir kaza anında ilk söylenen şey işçinin baret takmadığı, emniyet kemeri kullanmadığıdır!

Bu tür hatalı yaklaşım örnekleri daha da çoğaltılabilir. Özetlemek gerekirse, İSİG'in çalışan merkezli bir faaliyet olduğu, işletmelerin kar-zarar hesaplarının bir parçası haline gelemeyeceği, işçi sağlığı ve iş güvenliğinin bir hizmet değil hak olduğu gerçeğinden ne kadar uzaklaşırsa trajik durumlar, iş kazaları o kadar çoğalıyor. Bunu engellemek de ne yasalarla, ne yönetmelikle ne de göstermelik cezalarla mümkün olabiliyor.